

signa, præcipue tres : una est, quod ille modus solus est imperfectus et cum alio est impertinens; alia est, quod vel non sufficit ad excitandum alium, quod ad locutionem est necessarium, vel si ita ponatur, ut ad hoc etiam sufficiat, est impertinens; tertia est, quia juxta illum modum non poterit locutio angelica esse secreta, sed publica omnibus, quod etiam perfectioni illius naturæ multum repugnat. Quas tres difficultates tractando, alias interrogationes expendemus melius.

16. *Tertia interrogatio, utrum prædicta Angelorum signa deberent esse libera, an necessaria. — Debere esse libera. —* Tertia interrogatio erat, an effectio talium signorum sit necessaria, vel libera. Durandus supra videtur imponere auctoribus horum signorum, quod illa ponant, tanquam semper existentia connaturaliter in Angelo loquente : sed id non invenio in prædictis auctoribus, nec potest consequenter dici, ut supra dicebam, alioqui actus per hæc signa representari, a quolibet volente attendere et inspicere mentem alterius, posset in ea legere, quod alius cogitet, aut velit : et ita non essent occulta, sed naturaliter patentia, saltem per illa signa. Dicendum ergo est, illa signa libere fieri, imo hoc videtur esse de necessitate locutionis humanæ, seu rationalis naturæ, nam illi locutio data est, ut suam internam mentem aperiat, si velit, non ut illam necessario manifestet, aliter talis locutio perfectionem talis naturæ destrueret.

17. *Non videri tamen producibili per actus voluntatis. —* Difficultas autem est, an qualitates illæ significativæ fiant immediate per actum voluntatis, quo Angelus vult loqui, an vero per illos actus intellectus, aut voluntatis, quos per talia signa manifestare vult. Neutrum videtur probabile. Non quidem primum, nam Angelus non potest per suum velle efficere qualitates, ut est communis doctrina. Nam, ut infra videbimus, receptissima sententia est, non posse Angelos sua voluntate alterare corpora, quia non possunt efficere qualitates corporales, ergo a fortiori nec spirituales poterunt illo modo efficere, quia spirituales qualitates perfectiores sunt. Dicetur fortasse illud dogma receptum, intelligendum esse respectu aliorum, quia in seipso facere potest aliquid per actum suæ voluntatis : nam actus facit habitum. Sed hoc non recte dicitur, quia actus voluntatis efficit habitum in ipsa voluntate naturaliter, et per modum cujusdam formæ agentis sibi simile, vel proportionale, non vero efficit illum

volendo ut fiat et hoc modo dicimus voluntatem Angeli non esse activam qualitatis, etiam in ipso Angelo, sed solius motus localis. Ergo non potest hoc modo facere qualitates illas, quæ dicuntur esse signa internorum actuum.

18. *Nec videri producibilia per actus intellectus. — Insufficiens responsio excluditur. —* Nec etiam facere illas potest, per illos actus, manifestare vult, quia actus immanentes non sunt activi qualitatum, quæ non sint principia similibus actuum, ut sunt habitus. Dices etiam esse activos qualitatum significantium ipsos. Sed contra, quia illis qualitativibus in sua natura reali spectatis, extrinseca, et accidentaria est significatio, cum supponatur esse sola institutione. Ergo spectata natura actuum internorum, et talium qualitatum, non est inde possint illi actus habere vim efficiendi tales qualitates, nam ad hoc natura talium qualitatum consideranda est, non significatio, quæ extrinsecus advenit. Quia si actus illi natura sua sunt effectivi illarum qualitatum æque illas producerent, etiamsi ad significandum impositæ non essent : quod videtur creditu difficile, quia illæ qualitates ex natura sua non ordinantur ad perficiendas potentias intellectus, et voluntatis in munere intelligendi, aut volendi, ergo nec sunt natura sua producibiles per actus talium potentiarum. Est etiam contra hoc alia ratio, quia quidquid tales actus producere possunt in ipso operante, non libere, sed naturaliter producunt, ita ut, licet actus libere fiat, eo ipso quod est, naturaliter faciat, quidquid facere potest, sic enim actus facit habitum, et speciem, quam in memoria relinquit, has vero qualitates non efficit naturaliter, etiamsi supponantur existere, sed libere, ut probatum est; ergo nullo modo possunt illas efficere. Atque hæc argumenta magis confirmabimus in frequentibus.

19. *Quarta et quinta interrogatio circa subjectum prædictorum signorum. — De subjecto quod, responsio quorundam. — Impugnantur duplici incommodo. — Marsilii evasio. —* Erat quaestio quarta, in quo objecto fiant ista signa, potestque interrogatio fieri, vel de subjecto principali, id est, supposito, vel subjecto proximo, in quo inhaerent. Et in priori parte communis sensus dictorum auctorum est, fieri tantum in Angelo loquente absque ulla efficientia in audiente. Ita doce expresse Gregorius, et Vasquez supra, numer. 53, reprehendit modernos quosdam, qui oppositum dictis auctoribus tribuebant. Videntur autem isti auctores supponere, non posse unum Angelum

efficere in alio qualitatem aliquam, nec video, quod aliud fundamentum hujus partis habere possint. Contra hoc vero duo magna incommoda occurrunt. Unum est, quia sequitur, Angelum loquentem, non excitare alium ad audiendum, quia excitatio sine efficientia intelligi non potest, consequens autem est contra rationem locutionis, quod argumentum infra urgebo amplius. Aliud est, quod Angelus nunquam poterit secreto loqui ad unum, quin alii intelligant, si velint, quod quidem dicti auctores consequenter concedunt, valde tamen dissonat naturæ rationali, et prudenti ejus institutioni. Quod videns Marsilius, conatur sequelam negare, quia possunt habere Angeli signa quædam generalia omnibus, alia specialia singulis : nam cum significant ad placitum, potuerunt quædam imponi ad quamdam significationem notam omnibus, et aliam habere significationem, uni tantum, vel alteri notam, ita ut Angeli quamdam linguam communem habeant, et tot alias particulares, quot sunt Angeli.

20. *Non placet. —* At hæc opinio tot signorum multiplicatione incredibilior fit. Alioqui quot sunt species Angelorum, tot erunt institutiones istorum signorum, præter unam omnibus communem. Quod si in singulis speciebus sunt plura individua, pro singulis erit necessaria peculiaris significatio, ut possit unus, si velit, uni tantum individuo ita secreta loqui, ut alii, etiam ejusdem speciei, non percipiant. Unde si Angelus velit duobus tantum specie differentibus simul loqui, certe non poterit : nam si utatur signo communi, alii intelligent; si privato, unus tantum percipiet. Oportebit ergo tertium genus signorum, quæ duobus tantum sint nota, et consequenter si solis tribus simul loqui velit, diversum signi genus erit necessarium, et sic multiplicari potuerunt fere in infinitum, cum tamen hæc, et similia ridicula videantur : nisi forte quis dicat, duas simul locutiones facere tunc Angelum, vel plures, si pluribus simul loquatur, quod etiam valde imperfectum, et improbabile videtur. Accedit, quod non est minus difficile, Angelum hæc signa in se efficere, quam in alio, ut ex dictis in tertio puncto intelligitur.

21. *Accommodatior responsio de prædicto subjecto, quod. — Est tamen et ipsa difficilis. —* Quapropter censeo, in hac sententia magis consequenter dici, Angelum loquentem imprimere tale signum in eum, cum quo loqui vult, quasi in eo mentem suam describendo, et ita eum ad audiendum excitando, quo modo facile

evitatur primum inconveniens. Nec ista efficientia in alio improbabilius est, quam in seipso, cum sit effectio cujusdam qualitatis, quæ non est actus vitæ, et si aliquo modo est principium cognoscendi, potius juvat audientem ad cognoscendum, quam loquentem. Per hæc autem non omnino vitatur alterum inconveniens, nam eo ipso, quod talia signa in alio fiunt, licet alios non excitent, poterunt ipsi ea cognoscere, et intelligere, si attendere velint, et ita locutio non erit secreta. Propterea adde quis posset, Angelum loquentem prius efficere signum in se, et per illud imprimere speciem ejusdem signi in audiente, sicut nos in ore vocem formamus, et speciem in auditu alterius immittimus, et sic vitatur utrumque incommodum. Et certe admissa priori efficientia signi in ipso loquente, altera de specie facillime defendi potest, ut in simili infra dicam : et, ut opinor, magis consequenter ita diceretur, quia non est necesse, ut Angelus habeat innatas species talium signorum, quia non sunt res mere naturales, sed ordinis liberi, et cum alias sint spiritualia, et actu intelligibilia, non est inconveniens, quod sui speciem imprimant. Nihilominus tamen, hæc omnia ostendunt, quam sit difficilis hic locutionis modus.

22. *De subjecto quo, seu proximum responsio. — Prædicta responsio difficultate non caret. — Accommodatior responsio. — Gratia, et character sunt immediate in substantia animæ. —* Circa alteram partem de subjecto proximo, in quo hæc signa inhaerent, sive sint in loquente, sive in audiente, sensus interrogationis est, an hæc qualitates ad significandum impositæ inhaerant in intellectu, vel in voluntate, vel in essentia, seu substantia Angeli. In quo puncto nihil a dictis auctoribus satis explicatum invenio, indicant tamen esse in intellectu, quia locutio est operatio facultatis rationalis, et auditio similiter, unde productio talis signi videtur immediate per intellectum fieri, et consequenter fieri etiam in intellectu, sive maneat in loquente, sive fiat in audiente, quia per intellectum audit. Nihilominus hoc difficultate non caret, quia subjectum tribuendum est isti qualitati, secundum naturam suam consideratæ, et proportionatum effectui formali physico, quem talis qualitas natura sua habet, nam impositio ad significandum est valde extrinseca, et æqualiter potest imponi illi qualitati in quocumque subjecto sit, et ad inhaerentiam ejus physicam nihil confert, sicut vox vel scriptura fit in corpore,

vel subjecto sibi physice accommodato. At vero intellectus non videtur proportionatum subiectum talis qualitatis. Probatur, quia illa qualitas non est operativa, quia non est species intelligibilis, nec habitus, vel aliud principium intellectualis operationis: sed intellectus solum est subjectum capax operationis suae, vel qualitatum, quae sint principia ejus, ergo nec ipse intellectus est capax talis qualitatis, nec illa qualitas dicit habitudinem ad potentiam operativam, tanquam ad subjectum, cum non sit operationis principium, nec ad illam disponat. Accedit, quod immerito supponitur, tales qualitates fieri per intellectum, quia productio talis qualitatis physice, et secundum se spectata, non est operatio facultatis rationalis, quia illa qualitas de se ad intellectum non pertinet, sed solum ratione impositionis, quae non mutat naturam talis qualitatis, nec modum efficientiae physicae illius, sed solum potest facere, ut cum hoc, vel illo ordine rationis fiat, quod potest habere, licet per voluntatem, vel aliam potentiam fiat. Magis ergo consequenter ponetur haec qualitas immediate in substantia, quia disponet illam absolute, et secundum se, sine respectu ad opus, sicut de gratia, et de caractere propter similem rationem dixi, 3 part., tom. 3, disputat. 11, sect. 4, et consentit Vasquez, disputation. 134, capit. 4. Nec ad significationem hoc obstat, aut refert, magis quam, quod scriptura in hac, vel illa charta fiat: nam substantia esse potest, velut charta, in qua Angeli spiritualiter scribunt. Quod si alicui difficile esse videatur, dari qualitatem naturalem, id est, non supernaturalem immediate efficientem substantiam Angeli, vel animae, respondebimus totam hanc difficultatem expositione istorum signorum nasci, illis autem admissis, caetera devorare necessarium esse.

23. *Sexta interrogatio, utrum signa illa forent transeuntia, ad permanentia.*—Arguitur non videri transeuntia.—Nec etiam permanentia.—De sexta interrogatione nihil invenio ab auctoribus dictum, nimirum an ista sint transeuntia, ut ita dicam, seu dependentia in fieri, et in esse ab actuali voluntate Angeli loquentis, vel semel facta permaneant. Nam illud prius videtur difficile creditu. Primo, quia illae sunt spirituales qualitates, et non sunt actus immanentes, seu vitales, nec principia physica eorum, cur ergo erunt transeuntia, aut dependentes in fieri, et in esse a vitali influxu potentiae. At vero si haec signa, seu qualitates illae semel factae permanent, etiamsi vel

voluntas faciendi illas, vel cognitio, quae per illas sit, cessat: sequitur perpetuas esse, quia non habent contrarium et sunt in subjecto incorruptibili, unde non habent unde naturaliter esse desinant. Quo argumento alibi probavi characterem esse qualitatem natura sua indelebilem et incorruptibilem. Hoc autem posito in his qualitibus Angelorum, quae ad exprimendos suos conceptus, et affectus fieri dicuntur: consequenter sequitur innumeras qualitates hujus naturae multiplicari, ac perpetuo in Angelis manere quotquot successive per varias locutiones fiunt, et in perpetuum fient. Parum autem credibile videtur, fieri qualitatem perpetuo duraturam, propter unicam, et quasi momentaneam significationem, et postea sine ullo usu, aut utilitate durare, et similes qualitates in ingenti numero augeri, atque in infinitum multiplicari. Et praeterea non potest ex tanta signorum multitudine, simul in quolibet Angelo permanentium, non magna confusio oriri, et ambiguitas, an talia signa sint nova, et rerum praesentium, vel antiqua et rerum antiquarum, praecipue si talia signa, quando de novo fiunt, non imprimunt novas species in caeteris Angelis. Quia non semper possunt Angeli attendere, ut actu cognoscant omnia talia signa, quae de novo ab omnibus Angelis fiunt: quando ergo aliqua nova signa vident, quomodo cognoscunt, an tunc de novo fiant, vel prius facta fuerint et ipsi non attenderint. Et similia facile cogitari possunt, quae licet fortasse non habeant repugnantiam manifestam, et ideo non sint de futuris, qui omnia facile admittant: nihilominus sine evidenti necessitate non sunt similia facile asserenda, quae secum plus admirationis afferunt, quam credibilitatis.

24. *Septima interrogatio, an locutionis modus per signa ad placitum foret unicus in Angelis, et necessarius.*—Varii modi affirmativae respondendi.—Pars negans adstruitur.—Ultima interrogatio erat, an hic modus locutionis, tantum possibilis esse dicatur, vel necessarius et unicus, quo Angeli conceptus suos aliis manifestant, quia in hoc etiam non omnes auctores allegati conveniunt. Nam quidam prius excludunt omnes alios modos locutionis angelicae, ab aliis auctoribus excogitatos, ut in hoc solo pedem figant, alii vero solum contendunt, hunc modum loquendi esse possibilem Angelis, et interdum illo uti, licet alio, vel aliis modis possint sua consilia inter se communicare et aperire. Imo aliqui ex his qui dicunt cogitationes cordium esse notas Angelis

ex natura sua, dicunt etiam huic modo loquendi locum relinqui, quia potest aliquis alteri loqui de re sibi jam nota, sicut nos etiam Deo loquimur. Mihi tamen imprimis non videtur verisimile, hunc modum loquendi per signa ad placitum esse unicum et necessarium, ita ut non possit unus Angelus alio modo, aut via cogitationem alterius cognoscere. Moveor, quia hic modus cognoscendi per signa ad placitum est valde imperfectus: nam per talia signa non cognoscitur res in se, et consequenter, nec veritas locutionis evidenter videtur, sed solum creditur per quamdam fidem auctoritati loquentis innixam: non est autem verisimile solum hoc modo posse Angelum ad cognoscendos actus internos alterius praeveneri, ergo. Major nota est, quia ex vi signi ad placitum, non datur principium, quo res significata prout in se est, cognoscatur: sed Angelus ex se non habet principium cognoscendi actus alterius in seipsis, ergo per sola signa ad placitum non potest perfecte illos cognoscere. Minor per se etiam clara videtur, quia licet expediat actus internos Angelorum ita esse occultos, ut sine manifestatione habentis eos, aliis non pateant, tamen quod sit prorsus impossibile naturaliter Angelis, illos clare intueri, etiam volentibus et consentientibus illis, quorum sunt tales actus, et quantum in se est facientibus, ut aliis clare pateant, nimium est, et magna imperfectio naturae angelicae videtur esse. Quia illi actus non excedunt naturalem virtutem intellectus angelici, cujus signum est, quia unusquisque potest cognoscere proprios actus intuitive, ac perfecte. Ergo etiam debet Angelus habere aliquam naturalem viam habendi species, per quas possit perfectam cognitionem talium actuum consequi eorum domino consentiente. Propter hoc ergo mihi verisimile non est, totam locutionem Angelorum ad haec signa revocari, nec esse aliam viam, qua certius, et evidentius unus Angelus alteri actus cordis sui manifestare possit.

25. *Resolutio auctoris.*—Angeli non utuntur signis instrumentalibus.—Instantiae variae.—Responso ad illas.—Unde tandem concludo longe probabilius videri, in Angelis non reperiri talia signa, nec talem locutionis modum. Hoc multo plus quam probabiliter persuadent, omnia, quae de his signis inquisivimus. Nam sunt difficillima intellectu, et alias non sunt sufficientia, ut ostendi, et consequenter non sunt necessaria. Quo ergo probabili fundamento credemus locutionem Angelorum per talia

signa fieri? Dicit aliquis, sicut non est conveniens Angelos non posse suos conceptus in seipsis ostendere, sed tantum in his signis, ita e contrario non est conveniens, excludere ab Angelis manifestationem suorum conceptuum per haec signa. Nam inde fit, ut quoties Angelus vult suam mentem alteri communicare, cogatur ad ostendendum illam in se, et non tantum in signo: ac subinde non esse inter Angelos locutionem cui credere oporteat ex testimonio et auctoritate loquentis, nec esse inter eos fidem angelicam, ut sic dicam, sicut est inter homines fides humana, quod videtur diminutum et imperfectum. Unde consequenter fiet, ut ex natura rei inter Angelos non possit esse deceptio, nec mendacium, quod etiam videtur gratis dictum. Item in Angelis datur fides divina, quae sine revelatione fundata in his signis, non videtur posse intelligi; imo neque illuminatio videtur esse posse in Angelis sine hujusmodi signis. Praeterea locutio Angeli non semper est immediate de proprio actu suo, sed etiam de re a se cognita, directe ac proxime esse potest, quomodo ergo erit sine his signis ad placitum significantibus res? Nam per species intelligibiles rerum esse non potest. Idem est, si unus Angelus alteri loquatur, narrans immediate actum quem in alio videt, nam actum alterius non potest in ipsomet ostendere, ergo opus est, ut per haec signa illum manifestet. Sed ad haec omnia respondebimus in sequentibus, ostendemusque per alium verum locutionis modum, posse haec omnia sine his signis ad placitum subsistere et explicari, quantum naturae angelicae convenientia, vel necessaria esse possunt.

CAPUT XXVII.

UTRUM UNUS ANGELUS NIHIL EFFICIENDO IN AUDIENTEM ACTUS SUOS ILLI MANIFESTET.

1. *Prima opinio generalis.*—*Secunda opinio generalis.*—Sublatis signis instrumentalibus, sed ad placitum significantibus, quibus inter homines locutio fieri solet, difficile nobis est assequi, quia alius modus locutionis possibilis sit, et ideo a theologis varii modi hujus locutionis excogitati sunt. Inter quos generalis quaedam convenientia et differentia notanda est, ut melius singulas opiniones examinemus. Quidam ergo locutionem hanc fieri putant, sine aliqua efficientia Angeli loquentis in audientem, imo sine additione alicujus rei, quae in Angelo audiente fiat, per quam principium